

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

METHODOLOGICAL TOOLS FOR INTEGRATED ASSESSMENT OF THE TRADE DEVELOPMENT IN REGIONAL ECONOMIC SPACE

Микола БУТКО,
доктор економічних наук,
Чернігівський державний
технологічний університет

Mykola BUTKO,
PhD Economics,
Chernigiv State
Technological University

Віктор МАЩЕНКО,
кандидат економічних наук,
Чернігівський державний
технологічний університет

Victor MASHCHENKO,
PhD Economics,
Chernigiv State
Technological University

Олена МИХАЙЛЕНКО,
кандидат економічних наук,
Полтавський університет
економіки і торгівлі

Olena MYKHAYLENKO,
PhD Economics,
Poltava University
of Economics and Trade

Комплексна оцінка розвитку роздрібно торгівлі на регіональному рівні повинна враховувати специфіку діяльності підприємств торгівлі в окремих регіонах та їх міжрегіональні розбіжності.

Міжрегіональна диференціація в Україні характеризується суттєвими диспропорціями розвитку. Багато вчених визначають доцільність міжрегіональних диференціацій для стимулювання регіонального розвитку, посилення конкуренції між регіонами, що привносить динамізм у їх економічний та соціальний розвиток. Інші експерти вважають, що міжрегіональна конкуренція, яка сприяє розвитку регіонів, при їх неоднорідності призводить до деградації територій.

Немає спільної думки щодо доцільності зниження міжрегіональних розбіжностей. Намагання зрівняти регіони за рівнем розвитку, з одного боку, не дає можливості сильним гравцям самостійно розвиватися, а з другого боку, посилює намагання відсталих регіонів бути на утриманні в більш розвинутих.

На нашу думку, територіальні диспропорції — явище об'єктивне, яке закономірно впливає з природи регіональної економіки та еволюції процесів соціально-економічного розвитку. Його негативні сторони починають проявлятися в тому випадку, коли рівень диференціації значно перевищує норму і це обумовлюється занепадом розвитку продуктивних сил регіону [2].

Основними негативними проявами диференціації, які спостерігаються на регіональному ландшафті України, є [1]:

□ відсутність державних гарантій щодо послуг соціального характеру, що порушує принципи соціальної справедливості та зводить нанівець конституційні засади рівності прав і можливостей громадян;

□ формування несприятливого інвестиційного іміджу та гальмування інноваційних процесів;

□ загострення внутрірегіональних протиріч, що ускладнюють трансформаційні процеси сталого розвитку;

□ уповільнення темпів макроекономічного зростання і втрата конкурентних позицій в умовах посилення інтеграції.

Реалізації в Україні стратегії структурних перетворень на базі інноваційно-інвестиційної моделі зростання перешкоджає наростання регіональної асиметрії (табл. 1).

Таблиця 1. Ранжування регіонів України за базовими параметрами конкурентоспроможності

	ВРП		Продукція промисловості		Продукція сільського господарства		Інвестицій в основний капітал		Рівень безробіття		Роздрібний товарооборот		Найвищі доходи населення	
	2000	2009	2004	2009	2000	2009	2000	2009	2000	2009	2000	2009	2001	2009
Україна	2788	20495	8446	17550	1584	2217	480	3309	11.6	8.8	585	5338	2446	14606
АРК	21	14	21	23	22	17	13	11	27	4	17	10	20	9
області														
Вінницька	17	21	19	14	2	3	24	24	25	21	20	27	10	13
Волинська	18	19	13	24	6	9	19	19	23	13	11	16	16	15
Дніпропетровська	3	2	4	2	21	16	3	5	18	7	5	4	4	5
Донецька	4	3	1	3	25	25	5	10	24	14	13	9	5	8
Житомирська	20	24	20	18	10	12	25	23	13	22	15	22	19	19
Закарпатська	27	25	25	26	20	20	21	25	17	18	7	15	26	25
Запорізька	2	4	3	4	17	15	4	15	12	8	2	8	3	7
І-Франківська	15	18	12	16	18	18	10	16	21	11	23	23	22	24
Київська	6	7	7	7	23	23	7	2	11	9	12	5	2	6
Кіровоградська	22	16	23	20	8	5	22	12	2	19	22	17	14	18
Луганська	11	9	6	6	24	24	12	21	20	5	26	24	15	20
Львівська	14	13	17	15	16	22	11	13	9	10	4	7	12	14
Миколаївська	10	11	8	9	14	8	14	7	5	12	19	11	13	10
Одеська	7	8	15	11	15	21	6	4	15	3	18	3	21	3
Полтавська	5	5	5	5	12	2	2	3	22	20	6	13	6	11
Рівненська	16	20	16	19	11	13	18	18	14	27	24	21	17	21
Сумська	9	15	10	12	9	11	9	22	3	25	8	26	9	26
Тернопільська	25	27	26	25	7	10	26	27	7	26	27	25	25	27
Харківська	8	6	9	8	19	19	8	8	10	6	3	6	7	4
Херсонська	23	22	24	22	5	4	20	20	6	16	21	12	23	17
Хмельницька	19	23	22	21	3	7	17	14	8	17	25	20	11	16
Черкаська	13	12	11	10	1	1	23	17	16	23	16	18	18	12
Чернівецька	26	26	27	27	13	14	27	9	1	15	14	14	27	22
Чернігівська	12	17	14	13	4	6	15	26	19	24	10	19	8	23
Київ	1	1	2	1	X	X	1	1	26	1	1	1	1	1
Севастополь	24	10	18	17	X	X	16	6	4	2	9	2	24	2

Джерело: Розраховано авторами у вимірі на одну особу [5]

Рис.1. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності

Джерело: Розраховано авторами за даними [6]

Проведений аналіз стану соціально-економічного розвитку регіонів України виявив посилення асиметрії регіонального ландшафту.

Так, за показниками валового регіонального продукту, виробництва промислової продукції, інвестицій в основний капітал, рівня зайнятості стабільними лідерами є Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська та Харківська області.

Натомість Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська області залишаються аутсайдерами, за винятком виробництва продукції сільського господарства.

Всі інші області, зокрема Івано-Франківська, Львівська, Черкаська та АР Крим, займають середні позиції, але потенційно є послідовниками аутсайдерів.

Поза зазначеним рейтингом перебуває місто Київ, що також свідчить про відсутність виваженої політики регіонального розвитку, оскільки надмірна концентрація продуктивних сил саме в столиці є далеко не позитивним явищем, оскільки ця ситуація призводить до деградації інших територій.

Характерним явищем для регіонального ландшафту є також нарощування, а не скорочення дистанції між регіонами-лідерами та регіонами-аутсайдерами. Про це яскраво свідчать показники наявних доходів населення та роздрібно-товарообороту.

Тому стратегічно важливим для країни є формування й здійснення ефективної державної регіональної політики, яка має бути спрямована на покращення використання потенціалу регіональних господарських систем, включаючи розвиток внутрішньої торгівлі.

Необхідність регіонального розвитку закладено у відповідній Державній стратегії на період до 2015 року, розробленій згідно з вимогами Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» [3; 4].

Однак означена стратегія майже не зачеплює питань розвитку торговельної галузі, що, на нашу думку, є помилковим. Оскільки сфера торгівлі робить значний внесок у формування ВВП, тому неможливо залишити без достатньої уваги тенденції розвитку торгівлі на загальнодержавному й міжрегіональних ринках, а також не враховувати її вплив на функціонування національного економічного простору та його регіонів (рис. 1).

Забезпечення сталого розвитку регіонів і країни в цілому неможливе без сталого розвитку роздрібно-торгівлі та основної складової — торговельної мережі, які з огляду на значне послаблення регулюючої ролі держави під час трансформаційних змін посилюють міжрегіональні розбіжності розвитку галузі (див. табл. 2).

Саме тому комплексна оцінка розвитку роздрібно-торгівлі на міжрегіональному рівні дозволяє виявити проблемні сегменти, визначити точки активізації діяльності та пріоритетні напрями розвитку через інтегральний показник розвитку.

Комплексна оцінка рівня розвитку роздрібно-торгівлі як інструмент діагностики дозволяє здійснювати порівняльний аналіз регіонів, на основі якого можлива оцінка ефективності заходів щодо вдосконалення функціонування об'єкта дослідження.

Етапи проведення комплексної оцінки розвитку роздрібно-торгівлі містять відповідні кроки (рис. 2).

У ролі показників комплексної оцінки розвитку роздрібно-торгівлі на регіональному рівні, які використовуються на підготовчому етапі,

The paper presents results of regions ranking in Ukraine by basic parameters of competitiveness. Calculated the level of population trade area in stores in the context of regions of Ukraine. Defined phases of the integrated assessment of retail development.

У статті представлено результати ранжування регіонів України за базовими параметрами конкурентоспроможності. Розраховано рівень забезпеченості населення торговою площею в магазинах в розрізі регіонів України. Визначено етапи проведення комплексної оцінки розвитку роздрібно-торгівлі.

Таблиця 2. Забезпеченість населення торговельною площею в магазинах

	Усього				У міських поселеннях				У сільській місцевості			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Україна	1355	1468	1616	1753	1627	1807	2045	2260	779	742	691	653
АРК	0,436981	0,414737	0,426112	0,446689	0,582212	0,551228	0,556419	0,620454	0,328297	0,354025	0,362909	0,36747
Вінницька	0,481132	0,46807	0,432608	0,39913	0,622197	0,601053	0,542431	0,511657	0,631868	0,66985	0,685091	0,704819
Волинська	0,495094	0,467018	0,460539	0,433634	0,657324	0,642105	0,634442	0,637861	0,586538	0,555252	0,556364	0,527108
Дніпропетровська	0,593962	0,62807	0,646963	0,653404	0,618087	0,676842	0,701585	0,751632	0,807692	0,740791	0,475636	0,384789
Донецька	0,453585	0,51193	0,510231	0,549891	0,460015	0,534035	0,513211	0,580976	0,64011	0,590723	0,592727	0,615964
Житомирська	0,524906	0,495439	0,464112	0,484613	0,584081	0,570526	0,518806	0,600249	0,799451	0,769441	0,805091	0,795934
Закарпатська	0,396981	0,41193	0,373498	0,431458	0,683483	0,795789	0,696301	0,907367	0,408654	0,360846	0,368	0,362952
Запорізька	0,483019	0,526667	0,568366	0,631334	0,557549	0,625965	0,65558	0,771215	0,412775	0,396999	0,419636	0,412651
І-Франківська	0,335849	0,360351	0,398181	0,391358	0,625184	0,704912	0,759092	0,783028	0,212912	0,200546	0,226909	0,229669
Київська	0,442264	0,474386	0,483274	0,477153	0,476831	0,572281	0,584395	0,5788	0,699863	0,637108	0,648727	0,774849
Кіровоградська	0,463396	0,446667	0,439104	0,456947	0,509716	0,532982	0,525956	0,599938	0,697115	0,603001	0,589818	0,552711
Луганська	0,372453	0,364211	0,410198	0,415294	0,391256	0,389825	0,428349	0,459123	0,413462	0,387449	0,383273	0,320783
Львівська	0,521132	0,566316	0,54011	0,527821	0,676756	0,765614	0,714641	0,753186	0,502747	0,511596	0,501818	0,439006
Миколаївська	0,466038	0,492632	0,636246	0,625117	0,517937	0,590877	0,780852	0,822505	0,636676	0,563438	0,590545	0,514307
Одеська	0,744906	0,585614	0,573238	0,603979	1	0,790877	0,764377	0,856388	0,415522	0,356071	0,285818	0,247741
Полтавська	0,430189	0,478947	0,506658	0,548026	0,488042	0,597544	0,632888	0,746037	0,613324	0,582538	0,606545	0,589608
Рівненська	0,398491	0,426316	0,468659	0,525956	0,484679	0,574386	0,656512	0,806963	0,576236	0,568895	0,608	0,654367
Сумська	0,429434	0,387018	0,386814	0,384831	0,488042	0,439298	0,42866	0,454772	0,557005	0,552524	0,593455	0,589608
Тернопільська	0,309434	0,286316	0,292303	0,367734	0,505979	0,487368	0,499845	0,682934	0,287088	0,261255	0,264	0,306476
Харківська	0,510566	0,548421	0,562196	0,601181	0,575859	0,638596	0,637551	0,723345	0,43544	0,387449	0,347636	0,285392
Херсонська	0,497358	0,498596	0,490419	0,486789	0,643124	0,672982	0,636929	0,673298	0,482143	0,437926	0,483636	0,468373
Хмельницька	0,513585	0,454035	0,489769	0,519739	0,594544	0,542105	0,612061	0,720236	0,759615	0,68895	0,712727	0,689006
Черкаська	0,423774	0,398947	0,379994	0,495804	0,556054	0,538596	0,493628	0,746037	0,465659	0,440655	0,471273	0,438253
Чернівецька	0,326415	0,279649	0,379019	0,359963	0,552317	0,48	0,714019	0,716817	0,300824	0,269441	0,266909	0,253012
Чернігівська	0,544528	0,52	0,480026	0,461299	0,536248	0,523509	0,479329	0,491141	1	1	1	1
Київ	1	1	0,984086	1	0,990284	1	0,941871	1	0	0	0	0
Севастополь	0,835094	0,905965	1	0,963631	0,856502	0,947018	1	0,999689	0,648352	0,50955	0,678545	0,981175

Джерело: Розраховано авторами за даними [7]

Таблиця 3. Система показників комплексної оцінки розвитку роздрібної торгівлі

Показники	Алгоритми розрахунку	Умовні позначення
Роздрібний товарооборот на 1 особу	$\frac{P_{то}}{Ч_n}$	$P_{то}$ - роздрібний товарооборот, грн. $Ч_n$ - чисельність населення, осіб
Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі	$\frac{K_{от}}{Ч_n} \cdot 10000$	$K_{от}$ - кількість об'єктів торгівлі, од. $Ч_n$ - чисельність населення, осіб
Насиченість території об'єктами роздрібної торгівлі	$\frac{K_{от}}{S_{тер}} \cdot 10000$	$K_{от}$ - кількість об'єктів торгівлі, од. $S_{тер}$ - площа території обслуговування, кв. км
Забезпеченість населення торговою площею, кв. м / 10000 осіб	$\frac{П_{торг}}{Ч_n} \cdot 1000$	$П_{торг}$ - торгова площа магазинів, кв. м $Ч_n$ - чисельність населення, осіб
Середній розмір магазину, кв. м	$\frac{П_{торг}}{K_{маг}}$	$П_{торг}$ - торгова площа магазинів, кв. м $K_{маг}$ - кількість магазинів, од.
Роздрібний товарооборот на 1 кв. м торгової площі	$\frac{P_{то}}{П_{торг}}$	$P_{то}$ - роздрібний товарооборот, грн. $П_{торг}$ - торгова площа магазинів, кв. м
Середній радіус дії магазину, км	$0,56 \sqrt{\frac{S_{тер}}{K_{маг}}}$	$S_{тер}$ - площа території обслуговування, кв. км $K_{маг}$ - кількість магазинів, од.

Таблиця 4. Міжрегіональна диференціація розвитку роздрібної торгівлі, %

Роки	Роздрібний товарооборот на 1 особу	Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі	Забезпеченість населення торговельною площею	Забезпеченість населення торговельною площею	Середній розмір магазину	Роздрібний товарооборот у розрахунок на 1 м ² торговельної мережі	Середній радіус дії магазину
1990	10,3	16,2	30,0	10,8	14,7	9,7	14,7
1995	20,6	18,7	33,2	11,9	18,8	27,0	15,8
1996	26,4	17,2	33,7	10,6	18,8	32,1	16,1
1997	31,8	16,4	35,8	11,5	18,8	35,1	16,4
1998	32,7	14,4	37,4	10,8	18,0	30,7	17,4
1999	34,7	14,3	37,7	11,6	17,3	30,9	17,8
2000	33,9	15,5	36,6	12,9	17,9	27,4	16,9
2001	31,5	16,1	37,0	12,9	18,2	25,6	17,3
2002	31,5	16,6	37,3	14,2	18,2	25,4	17,2
2003	33,3	16,3	37,4	15,2	20,7	24,3	16,7
2004	35,6	15,5	37,7	17,3	23,0	22,7	16,5
2005	41,1	15,8	38,7	22,9	27,8	24,4	16,9
2006	44,8	15,6	39,9	22,8	24,0	22,0	17,2
2007	45,6	15,7	40,1	22,9	25,3	23,1	17,1
2008	43,8	15,3	40,9	20,8	28,1	21,4	17,2
2009	42,8	14,5	41,6	23,8	29,7	17,9	17,7

Джерело: розраховано авторами за даними [7]

пропонується використати систему показників, які містяться в офіційних статистичних виданнях (див. табл. 3).

Стан роздрібної торгівлі на регіональному рівні характеризується значною варіабельністю через різницю соціально-економічного становища регіонів України, що визначається важливими для розвитку торгівлі показниками: різним демографічним станом населення, рівнем зайнятості, рівнем доходів та купівельної спроможності.

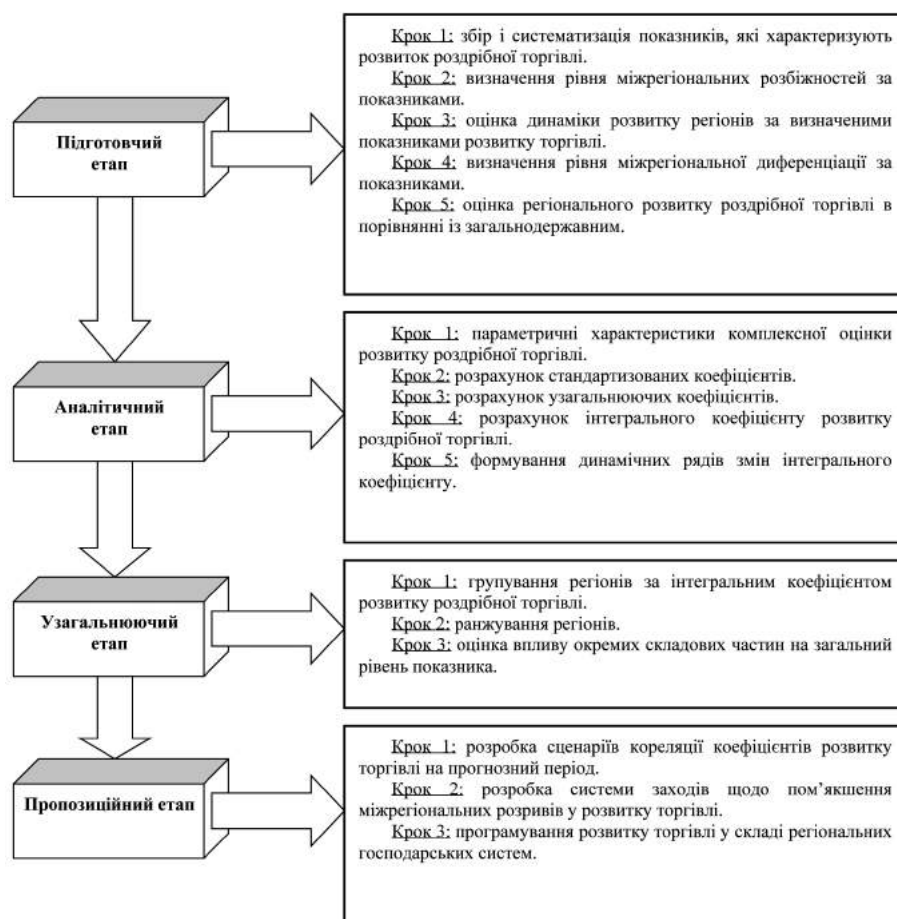
Така тенденція спостерігалася й раніше, але інтенсивне формування відкритого економічного середовища впродовж 1995 — 2000 років суттєво вплинуло на територіальну диференціацію показників розвитку роздрібної торгівлі, сприяло зростанню їх асиметрії.

Так, якщо в 1990 році різниця між регіонами країни за роздрібним товарооборотом на одну особу не перевищувала 1,5 рази, то в 2009 вона зросла до 4,2, а щодо товарообороту непродовольчих товарів — до 4,8 рази.

Аналітичні тенденції характерні також для рівня забезпеченості населення торговими площами, особливо стосовно непродовольчих товарів.

Найбільш прийнятним показником для оцінки рівня міжрегіональної диференціації є коефіцієнт варіації, який дозволяє аналізувати не тільки динаміку диференціації, але й визначити її відхилення від норми. У теорії математичної статистики при коефіцієнті варіації до 10% змінність варіаційного ряду вважається незначною, за умови, якщо коефіцієнт варіації менше або дорівнює 20%, —

Рис. 2. Етапи проведення комплексної оцінки розвитку роздрібної торгівлі

Таблиця 5. Вплив основних показників на формування інтегрального показника розвитку роздрібної торгівлі в 1990-2009 роках

№	Факторні ознаки	Сила зв'язку	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації	Рівняння регресії
1	Роздрібний товарооборот на 1 особу	тісна	0,944	0,892	$y=0,292+0,550x$
2	Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі	середня	0,351	0,123	$y=0,373+0,243x$
3	Насиченість території об'єктами роздрібної торгівлі	середня	0,545	0,297	$y=-0,200+1,433x$
4	Забезпеченість населення торговельною площею	середня	0,387	0,150	$y=0,375+0,238x$
5	Середній розмір магазину	середня	0,477	0,228	$y=0,237+0,490x$
6	Роздрібний товарооборот у розрахунку на 1 кв. м торговельної площі	середня	0,648	0,420	$y=0,343+0,397x$
7	Середній радіус дії магазину	середня	0,591	0,350	$y=-0,767+1,847x$

Джерело: розраховано авторами за даними [7]

диференціація вважається середньою. У тому випадку, коли коефіцієнт диференціації перевищує 20%, але менше 33%, — диференціація вважається значною, а при перевищенні 33% — понаднормовою. Нами пропонується $K_{var} = 33\%$ вважати порогом надзвичайно високої неоднорідності.

Неоднакова адаптація регіонів України до нових умов господарювання проявилась у посиленні міжрегіональної диференціації особливо за обсягами роздрібногo товарообороту в розрахунку на особу, насиченості торговельними об'єктами, забезпечення населення торговельною площею (табл. 4).

Як свідчить аналіз наведених розрахунків, диспропорції в розвитку регіонів є суттєвим чинником, який особливо гостро про-

являється в період прискорення економічного зростання, але суцільним негативом при цьому є послаблення розвитку внутрішньої торгівлі країни, що віддзеркалює стан внутрішнього ринку та зменшує можливості подолання кризових явищ.

Наслідком різкої міжрегіональної диференціації стає збільшення кількості регіонів із низьким рівнем розвитку, зокрема роздрібної торгівлі.

Аналітичний етап комплексної оцінки розвитку роздрібної торгівлі дозволяє виявити регіони, які подібні за кількісними значеннями показників та спрямованістю вектора розвитку торговельної сфери, а також визначити її загальний рівень розвитку в масштабах країни.

На цьому етапі доцільно використати методику визначення узагальнюючого показника, за допомогою якого окремі параметричні характеристики зводяться до інтегрального виміру. За цією методикою базовим рівнем обирається кращий показник, який досягнутий у регіоні.

Пропонується здійснювати розрахунок стандартизованих коефіцієнтів за кожним показником, що характеризує ефективність функціонування роздрібної торгівлі, як відношення фактичного значення для кожного регіону до максимального — для стимуляторів, а також як відношення мінімального до фактичних значень — для дестимулятора:

$$K_{cm} = \frac{X_{ij}}{X_{ij\max}}, \quad (1)$$

$$K_{dcm} = \frac{X_{ij\min}}{X_{ij}}, \quad (2)$$

де K_{cm} — коефіцієнт, який характеризує ефективність функціонування роздрібної торгівлі (для стимуляторів);

X_{ij} — фактичне значення окремого показника ефективності функціонування роздрібної торгівлі для кожного регіону;

$X_{ij\max}$ — максимальне значення окремого показника ефективності функціонування роздрібної торгівлі по Україні;

K_{dcm} — коефіцієнт, який характеризує ефективність функціонування роздрібної торгівлі (для дестимуляторів);

$X_{ij\min}$ — мінімальне значення окремого показника ефективності функціонування роздрібної торгівлі по Україні.

Визначення узагальнюючих коефіцієнтів, що характеризують рівень кожного показника ефективності функціонування роздрібної торгівлі, здійснюється за формулами:

$$K_y = \frac{\sum K_{cm}}{n}, \quad (3)$$

$$K_y = \frac{\sum K \partial c m}{n}, \quad (4)$$

де K_y — узагальнюючий коефіцієнт кожного показника ефективності функціонування роздрібною торгівлі;

n — кількість регіонів.

Для визначення інтегрального коефіцієнта, що висвітлює рівень розвитку роздрібною торгівлі для регіонів та України в цілому використовується наступна формула:

$$K = \sqrt[n]{K_1 \cdot K_2 \cdot \dots \cdot K_n}. \quad (5)$$

Результати розрахунків інтегральних показників розвитку роздрібною торгівлі й торговельної мережі засвідчили, що якщо в 1990 році середній по Україні інтегральний коефіцієнт розвитку роздрібною торгівлі дорівнював 0,751, то в 2009 році він знизився до 0,535.

Найнижчим за весь період досліджень виявився інтегральний коефіцієнт розвитку роздрібною торгівлі й торговельної мережі в 2005 році. Це свідчить про наявність суттєвих внутрішніх суперечностей у розвитку роздрібною торгівлі в регіонах і в країні в цілому. Так, якщо в 1990 році найкращий показник мала Донецька область (він дорівнював 0,830), то в 2000 значення інтегрального коефіцієнта 0,720 було найвищим і належало Київській області, включаючи місто Київ.

У 2001 в єдиному столичному регіоні перевищено максимальне значення інтегрального показника 1990 року й досягнуто рівня 0,798. Однак це пояснюється тим, що в країні досить значні інвестиційні ресурси вкладаються в розвиток інфраструктури Києва як столиці, в тому числі й у розвиток його торговельної мережі. Це підтверджує і той факт, що починаючи з 1996 року розрахований по Київській області інтегральний коефіцієнт — найвищий серед регіонів України і має тенденцію до збільшення: в 1997 році він становив 0,721, у 2009 — 0,940.

Оцінку впливу середнього інтегрального значення кожного досліджуваного показника на формування загального інтегрального показника розвитку роздрібною торгівлі України пропонується здійснювати за допомогою кореляційно-регресійного методу (табл. 5).

Розрахунки свідчать, що досліджувані показники мають суттєвий вплив на ефективність функціонування роздрібною торгівлі. Погіршення їх значень призводить до зниження загального рівня розвитку як у регіонах, так і в країні в цілому.

На основі отриманих результатів проведено аналіз варіативності показників розвитку торгівлі в регіонах України, який засвідчив про зростання мінливості варіаційного ряду. Якщо в 1990 році спостерігалася незначна варіація — на рівні 5%, то починаючи з 1996 суттєву частку в загальній сукупності регіонів становлять регіони, які мають низьке значення цього показника. З 2001 року інтегральний показник розвитку роздрібною торгівлі й торговельної мережі Київської області, включаючи місто Київ, значно випереджає значення показників інших регіонів. Найближче до нього значення мають Дніпропетровська, Львівська, Одеська області, тоді як понад 80% регіонів України мають досить низький рівень розвитку торговельної галузі.

На узагальнюючому етапі комплексної оцінки розвитку роздрібною торгівлі проводиться групування та ранжування регіонів за інтегральним коефіцієнтом її розвитку, а також виявлення тенденцій змін.

Ранжування регіонів України за показником розвитку роздрібною торгівлі виявило відсутність чітко вираженої однорідності в її функціонуванні.

Водночас значно покращили власні позиції столичний регіон, Дніпропетровська область — з 21 місця в 1990 році вона перейшла на 2 місце в 2009, Харківська — з 23 на 6 відповідно, Запорізька — з 22 на 8, Волинська — з 25 на 17.

Суттєво погіршили своє становище Черкаська область, яка перемістилась з 8 місця в 1990 році на 16 в 2009, Сумська — з 9 на 25, Луганська — з 6 на 20 та Тернопільська — з 7 на 21.

ВИСНОВКИ

Апробація запропонованої методики засвідчила, що за трансформаційний період диференціація регіонів України за рівнем розвитку роздрібною торгівлі посилилась. Це свідчить про те, що на регіональному рівні регулювання розвитку торгівлі практично відсутнє, а на загальнодержавному рівні інституційні механізми не досконалі, а в режимі саморегуляції спрацьовують.

Саме тому заключним етапом комплексної оцінки розвитку роздрібною торгівлі (рис. 1) ми вбачаємо необхідність програмування розвитку галузі у складі регіональних господарських систем. В основу цих процесів має бути покладено цільовий підхід державного впливу на усунення наявних диспропорцій та прогнозування очікуваних результатів.

Testing of the proposed method showed that in transformational period regions differentiation of Ukraine on the of level development of retail trade increased. This suggests that at the regional level, there is practically no regulation of trade, and at the national level institutional arrangements are not perfect, but in the mode of self-regulation works.

Therefore, as a final stage of a integrated assessment of retail development (Figure 1) we see the need for programming of sector development in regional economic systems. In a basis of these processes should be the targeted approach of state influence on the elimination of existing imbalances and predicting expected results.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко М.П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці. — К.: «Знання України», 2005. — 419 с.
2. Бутко М.П., Подоляк Л.П. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / Економіка України. — 2007. — №6. — С. 36-44.
3. Державна Стратегія регіонального розвитку України до 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.largis.org.ua/largis2/ukraine/component/UkrStateStrategy2013.htm>.
4. Про стимулювання розвитку регіонів. Закон України від 8 вересня 2005 року, №2850-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15/>.
5. Статистичний щорічник України за 2009 рік. — К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. — 566 с.
6. Статистичний збірник «Регіони України» 2010 у двох частинах. — К.: Державний комітет статистики України, 2010. — Ч. 2. — 807 с.
7. Статистичний збірник «Роздрібна торгівля України у 2009 році». — К.: Державний комітет статистики України, 2010. — 173 с.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2011